

Меценатство – родинна традиція Лизогубів

Багатівікова історія українського народу містить чимало прикладів благодійності і в більш ранньому періоді, але чи не найяскравіше це суспільне явище проявилось в ХІХ ст. Той час подарував українству цілу плеяду відомих меценатів, серед яких помітно вирізнялися Б. Ханенко, родини Терещенків і Смиренків, В. Тарновський, Г. Галаган, Є. Чикаленко. Далеко не останніми у цьому переліку українських достойників були і представники відомого роду Лизогубів.

Яків Лизогуб (р.н. невідомий – 1698), очоливши Чернігівський полк, не лишався осторонь культурного життя міста. Свідченням того є виявлена ним ініціатива стосовно Катерининської церкви – чудової архітектурної пам'ятки древнього міста [1, 2]. Я. Лизогуб долучився також до будівництва і подальшого утримання одного з кращих зразків цивільної архітектури в Україні другої половини ХVІІ ст. – будинку полкової канцелярії.

Продовжив справу батька син Юхим (р.н. невідомий – 1704), який відзначившись у Кримських походах 1687 і 1689 рр., став згодом чернігівським полковником [2, 406]. За військові подвиги йому були подаровані декілька населених пунктів у Седнівській і Городнянській сотнях. Зусиллями Ю. Лизогуба і його нащадків непримітний Седнів перетворився на ошатне й затишне містечко, де окрім головного будинку, в якому мешкали Лизогуби, було споруджено неповторну кам'яницю з романтичною баштою, альтанку-ротонду, кам'яний місток, грот та декілька інших споруд [1, 2].

Після того, як Седнів дістався у спадок Іллі Лизогубу (1787–1861), полковнику Кавалергардського полку, учаснику Бородинської битви, він перетворився на осередок духовності і демократизму. Чарівність природи і гостинність господарів приваблювали багатьох відомих людей. У 1846–1847 рр. Ілля та Андрій Лизогуби приймали Т. Шевченка, який вважав їх не тільки меценатами, але й побратимами у мистецтві. На нашу думку, підстави для цього були, адже брати без сторонньої допомоги розписали церкви у Седневі і Куликівці [3, 51]. До того ж, вони чудово грали на різних інструментах, співали, складали думи. А. Лизогуб був одним із небагатьох, хто не залишив поета у біді, коли того віддали у солдати. Седнівський поміщик таємно допомагав Т. Шевченку грошима, передавав фарби, папір, пензлі. Про це дізнаємося з листів опального поета до А. Лизогуба [4, 259]. За такі дії останнього було суворо попереджено шефом жандармів графом О. Орловим. Окрім Т. Шевченка у Лизогубів бували художник Л. Жемчужников, письменник Л. Глібов і багато інших діячів культури.

Обидва брати – Ілля та Андрій – щедро володіли такими людськими чеснотами, як порядність, уміння співчувати, нестримне бажання надати матеріальну і моральну підтримку нужденним. Свідченням того, що саме такі духовні цінності в родині Лизогубів були явищем не випадковим, стали життя і діяльність двох синів А. Лизогуба – Дмитра і Федора.

Стосовно Дмитра Лизогуба (1849–1879) – відомого революціонера-народника зауважимо, що його меценатство мало досить специфічне спрямування, адже на його кошти утримувалась організація “Земля і воля”, терористична діяльність якої далеко не завжди мала схвальну оцінку. І все ж потрібно наголосити на щирості, з якою Д. Лизогуб витрачав власні кошти, сподіваючись, що саме такі дії найбільш ефективні в боротьбі з царизмом. Зокрема, він вів переговори з Г. Лопатіним, розробляючи план звільнення М. Чернишевського, для здійснення задуму погодився дати 5 тис. крб. На фінансування “Землі і волі” Д. Лизогуб

витратив 150 тис. крб., частина з яких була використана для організації повстання селян у Київській губернії, здійснення терористичних актів проти царя та урядовців. Навіть перебуваючи під арештом, він передав з Одеської в'язниці доручення своєму управителю видати народнику О. Михайлову кілька тисяч карбованців для продовження боротьби [5, 6].

Зовсім інше спрямування мала благодійність молодшого брата – Федора Лизогуба, який після навчання у французькому коледжі здобув агрономічну освіту і зосередив свої зусилля на зміцненні власного господарства: у другій половині 90-х рр. XIX ст. він володів майже 2 тис. десятин землі у Городнянському повіті Чернігівської і Лохвицькому – Полтавській губерній [6, 496]. Заповзятливий поміщик був власником заводу з виробництва цегли і клінкерної тротуарної плитки.

В 1888 р. він обраний предводителем дворянства Городнянського повіту, був гласним повітового земського зібрання. В 1898 р. його обрали гласним Чернігівського губернського земського зібрання, в якому він активно працював, входив до складу проектної та училищної комісії [7, 119].

Опікуючись проблемами освітян краю, Ф. Лизогуб неодноразово надавав допомогу закладам освіти. Як попечитель Довжицької школи у жовтні 1888 р. виступив з доповіддю на зборах повітового земства. Суть проблеми зводилась до того, що школа не могла вмістити всіх бажаючих навчатись. Постало питання про необхідність прибудови додаткової навчальної кімнати. З огляду на це Ф. Лизогуб просив земців надати школі матеріальну допомогу для проведення реконструкції закладу. Прохання задовольнили, але грошова допомога була незначною і становила лише 50 крб. Решту коштів надав Лизогуб [8, 52].

У подальшому Ф. Лизогуб неодноразово ініціював благодійні заходи, підкріплюючи власні душевні пориви відчутними матеріальними внесками. Так, у 1893 р. на зборах Чернігівського губернського дворянського зібрання він запропонував створити допоміжну дворянську касу з метою підтримки землевласників у випадку стихійного лиха. Для реалізації задуму вніс 1000 крб. власних коштів, що знайшло підтримку місцевого дворянства і цілковите схвалення губернських чиновників [9, 56].

Свідченням того, що добродійна діяльність була для Федора Андрійовича природною, а відтак невід'ємною частиною його духовно наповненого життя, стала допомога Новозибківському сільськогосподарському училищу та опікування дитячими притулками в Чернігівській губернії [9, 56].

Добродійність Ф. Лизогуба набула нових, виразніших відтінків, коли у грудні 1901 р. його обрали головою Полтавської губернської земської управи. Опікуючись соціально-економічними проблемами краю, він зарекомендував себе як прихильник національних традицій. Завдяки його безпосередньому впливу архітектором В. Кричевським у 1906 р. був збудований новий будинок губернського земства, що став першим зразком нового архітектурного стилю – українського модерну [10, 110]. Варто додати, що архітектурно-художній образ цієї споруди став видатним досягненням українського мистецтва початку XX ст.

Долучився Ф. Лизогуб і до спорудження в Полтаві пам'ятника І. Котляревському, за його ініціативи і матеріальної підтримки видавалися твори митця. Ф. Лизогуб матеріально підтримував школу художнього промислу ім. М. Гоголя у Миргороді, якою керував О. Сластьон [11, 116]. Декілька музеїв, що з'явилися на території краю, були створені і функціонували за матеріальної підтримки голови губернської земської управи. Все це дає підстави стверджувати, що за сприяння Ф. Лизогуба Полтава і Миргород перетворилися на початку XX ст. у центри української культури.

Вартий уваги і той факт, що незважаючи на постійну зайнятість справами Полтавського

земства, він не забував про земляків. Зокрема, до 90-річчя від дня народження Т. Шевченка на кошти добродійника у Седневі був встановлений бюст поета. А кількома роками раніше, ще у “чернігівський період”, за сприяння Ф. Лизогуба там же була відкрита телеграфна станція [12, 7].

Узагальнюючи, зазначимо, що благочинна діяльність представників роду Лизогубів з роками стала для них родинною традицією. Активна благодійність Лизогубів, яка була життєдайним джерелом для вітчизняної науки, культури та освіти, ставить їх в один ряд українських достойників, що не шкодували духовних і матеріальних зусиль задля майбутнього свого народу.

---

¹ Карнабед А. Трагедия Д. Лизогуба и усадьбы Лизогубов в Чернигове // Черниговский полдень. – 1995. – № 27 (10 авг.). – С. 2.

² Гідкова І., Шуст Р. Довідник з історії України. – К., 2001. – 1135 с.

³ Липкович Я. Життя і смерть Д. Лизогуба // Наука і суспільство. – 1986. – № 8. – С. 49–55.

⁴ Шевченко Т. Твори в п'яти томах. – Т. 5: Вибрані листи. – К., 1979. – 320 с.

⁵ Мельник С. Сторінки життя Дмитра Лизогуба // Чернігівські відомості. – 1993. – № 20 (7 травня). – С. 6.

⁶ Модзалевский В. Малороссийский родословник. – Т. 3. – К., 1908. – 496 с.

⁷ Земский сборник Черниговской губернии. – 1898. – № 10. – 119 с.

⁸ Земский сборник Черниговской губернии. – 1895. – № 7. – 243 с.

⁹ Самохіна Н. Родина Лизогубів та її внесок у розвиток культури // Скарбниця української культури: Зб. наук. праць. – Вип. 7. – Чернігів, 2006. – С. 42–58.

¹⁰ Павловский И. Полтавцы. Иерархи, государственные и общественные деятели и благотворители. – Полтава, 1914. – 176 с.

¹¹ Уряди України ХХ ст. – К., 2001. – 606 с.

¹² Черниговские губернские ведомости. – № 1235. – Часть неофициальная.